

*Будник Л.А., к. е. н., доцент,
Романів С.Р., к. е. н., доцент
(м. Тернопіль)*

ОБГРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПІВ КЛАСИФІКАЦІЇ КОНТРОЛЮ

Контроль – одна з важливих складових системи управління. В умовах постіндустріального суспільства його розглядають не як надзвичайний захід, тимчасове явище, а як постійно діючу, науково – обґрунтовану і добре продуману систему. Сутність контролю, його економічна необхідність, становлення, роль і значення для вітчизняної теорії і практики обґрунтовано в працях Ф.Ф.Бутинця, Є.В. Калюги, В.М. Мурашко, В.В. Собка та ін. Однак, на думку М. С. Пушкаря контроль можна віднести до наук з нерозвиненою теорією, оскільки «свої дослідження науковці здійснюють без застосування рефлексії методологічного аналізу пізнання, застосування найновіших методів пізнавальної діяльності та визначення структури методологічного апарату» [1, с. 19]. В сучасних умовах потребують наукового обґрунтування підходи до визначення системи контролю, розкриття його ролі, особливостей і значення в діяльності господарюючих суб'єктів.

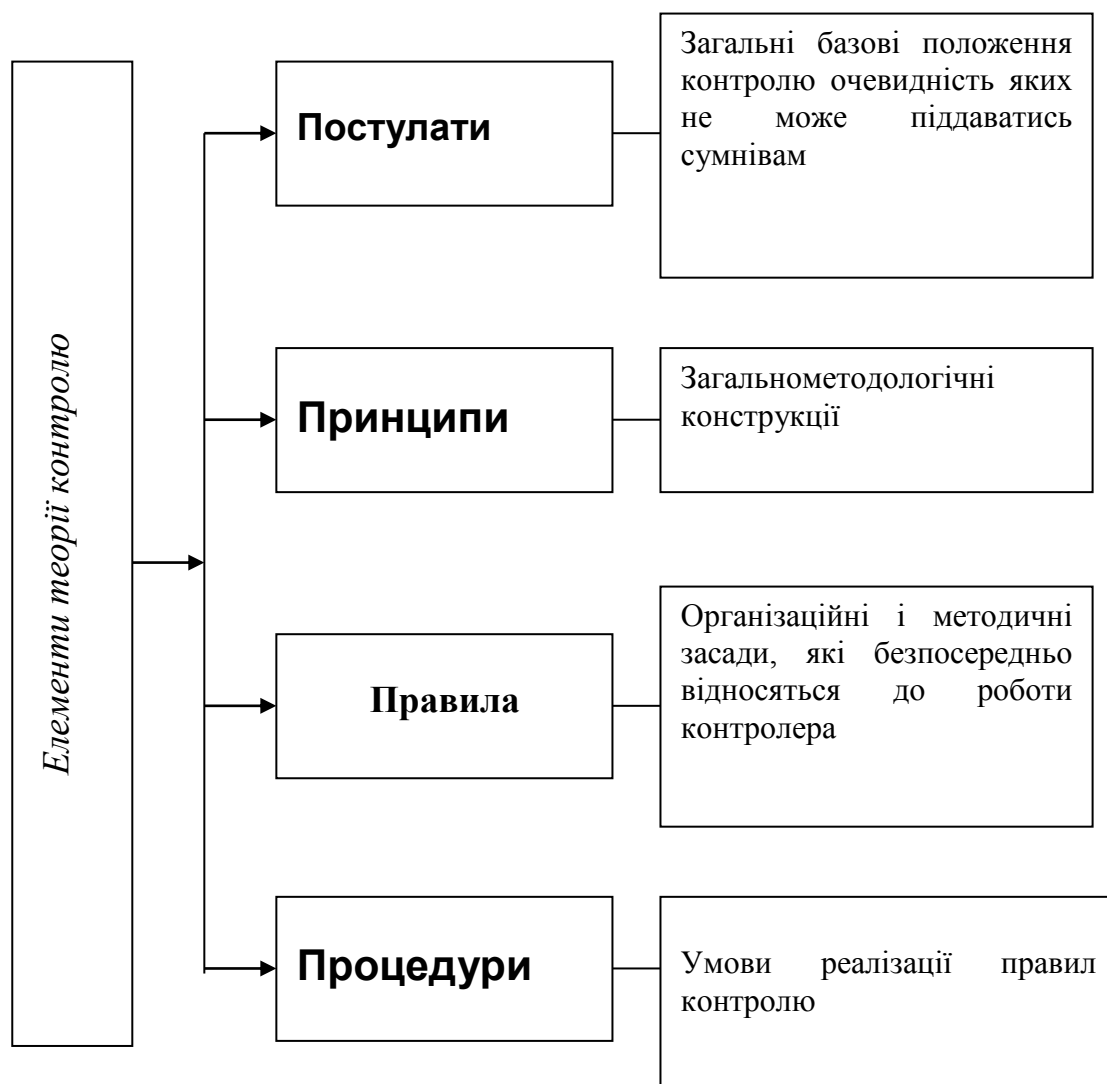
Важлива роль у визначенні теорії науки належить В. Е. Патону. Йому належить ідея: знайти елементи, які несуть загальні положення і з них вивести цілу теорію. Ці елементи передбачають послідовне сходження від абстрактного до конкретного, від теорії до практики [2, с. 18].

В. Е. Патон вивів знаменитий ланцюжок:

Постулати → принципи → правила → процедури

Елементи теорії контролю зображені на рис. 1.

Питанням класифікації контролю, виокремлення його видів в економічній літературі приділено багато уваги. Класифікація контролю необхідна для наукової розробки основ його теорії. Виокремлення видів і форм контролю є умовним і має теоретико - прикладний характер, який передбачає приведення існуючих знань про контроль до системи, зручної для практичного використання. Такий підхід дозволяє подолати однобічне тлумачення сутності контролю, дає змогу розкрити його множинний зміст.

Рис.1. Елементи теорії контролю.

Важливим завданням у теорії контролю є обґрунтування принципів його класифікації. Термін “принцип” у перекладі з латинської означає основа, засада. Під принципом розуміють основне, початкове положення будь-якої теорії або вчення. Принцип пізнання є історично виробленою узагальненою вимогою до пізнавального процесу, яка додає йому певної спрямованості, вказує шлях руху до істини, але не саму істину [3, с. 31]. Принцип – це щось початкове у процесі пізнання, те, що дає поштовх до пізнавальної діяльності. Проте, виступаючи початковим компонентом пізнання, сам принцип є результатом численних актів пізнання. Це філософський підхід, яким слід керуватися при визначенні сутності принципів класифікації контролю. Розрізняють теоретичні і практичні рівні наукового пізнання, які взаємопов’язані, впливають один з одного і не можуть існувати окремо.

Принципи побудови будь-якої системи, як правило, є самоочевидними, детермінованими її внутрішніми зв’язками. Зсередини кожна система виглядає логічною, несуперечливою, аргументованою, причинно-обумовленою. Тому внутрішню логіку однієї системи для критики іншої не можна застосовувати. Першим принципом гносеології доцільно визначити принцип пізнаваності, згідно з яким можна стверджувати, що людські знання здатні адекватно відобразити дійсність, створювати за певними критеріями істинну картину. З одного боку, процес пізнання в принципі не має межі, а з другого боку, він на кожному історичному етапі обмежений рівнем можливостей і потреб практики.

Другим у цьому переліку слід назвати принцип об’єктивності, тобто визнання об’єктивного існування дійсності як об’єкта пізнання. Це означає, що перш ніж ставити питання про можливість пізнання треба з’ясувати питання про те, чи існує об’єкт пізнання. Важливо також знати, що у нашому знанні за змістом є об’єктивним, як можна обмежити

суб'єктивні моменти у пізнавальній діяльності. Отже, важливим принципом класифікації контролю є об'єктивність.

Третім є принцип практики. Тобто не можна зрозуміти сутність пізнавальної діяльності, не з'ясувавши природи людської діяльності. Практика у зв'язку з цим принципом проголошується відправним джерелом, найважливішим об'єктивним критерієм істинності, основою процесу, кінцевим результатом пізнання. Слід відзначити, що у формах діяльного освоєння людиною світу практика включає в себе всю сукупність предметних форм діяльності людей — від економічного виробництва до виробництва духовних благ. Пізнання носить суспільний характер, який обумовлюється працею і мовою, відображає реальну дійсність не безпосередньо, а опосередковано — через матеріально-практичну діяльність. Практика породжує потребу в нових ресурсах, джерелах енергії та ін., і це стимулює розвиток пізнання. Отже, історичний розвиток практики є рушійною силою пізнання.

Отже, загальні принципи класифікації контролю повинні відповідати таким вимогам:

- об'єктивно відображати сутність явищ і реальних процесів;
- відповідати законам розвитку суспільства і бізнесу;
- визначати загальні положення, властиві організаціям різних типів і видів;
- бути визнаними суспільством;
- відповідати вимогам практики.

Вважаємо, що класифікація контролю повинна не бути громіздкою, однак в повній мірі розкривати внутрішній зв'язок і спосіб його організації, взаємодію елементів, процесів, явищ як між собою, так із зовнішнім середовищем.

Література:

9. Пушкар М.С. Теорія пізнання в розвитку науки про контроль: Монографія./М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2011. – 140 с.
10. Дорош Н.І. Аудит: Методологія і організація. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 402 с.
11. Арутюнов В. Х. Методологія соціально-економічного пізнання. Навч. посібник./ Арутюнов В. Х., Мішин В. М., Свінціцький В. М. — К.: КНЕУ, 2005. — 353 с.
12. Калюга Є. В. Фінансово – господарський контроль у системі управління: Монографія./Є.В. Калюга – К.: Ельга, Ніка – Центр, 2002.- 360с.

*Голяш І.Д., к. е. н., доцент
(м.Тернопіль)*

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В УДОСКОНАЛЕННІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Більшість вітчизняних підприємств, працюючи в нестабільному економічному та суспільно-політичному середовищі, переживають глибокий спад виробництва і знаходяться в критичному стані. За таких умов виникла необхідність зміцнення економічної безпеки, яка здатна гарантувати стабільне функціонування підприємств та забезпечити високий потенціал їх розвитку у майбутньому.

Важлива роль у зміцненні економічної безпеки належить внутрішньому аудиту, завдання якого повинні бути спрямовані на